

Õiguskantsler

Riigikogu esimees Lauri Hussar
Riigikogu Kantselei
riigikogu@riigikogu.ee

Teie nr

Meie 03.05.2024 nr 6-1/231784/2402587

Ettepanek tsiviilkohtumenetluse seadustiku põhiseadusega kooskõlla viimiseks – hagita menetluses menetlusabi andmisel toidu-, ravimi-, side- ja hügieenitarvete kulude arvestamine

Austatud Riigikogu esimees

Teen [Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) (PS) § 142 lõike 1 alusel ettepaneku viia [tsiviilkohtumenetluse seadustiku](#) (TsMS) § 182 lõike 2 punkt 1 kooskõlla PS §-dega 10, 11, 14, 15, 24, 27 ja 28. See tsiviilkohtumenetluse seadustiku säte on põhiseadusega vastuolus, kuna ei võimalda hagita menetluses füüsilisele isikule menetlusabi andmisel arvestada kulutusi, mida inimene teeb hädavajalike toidu ja ravimite ning side- ja hügieenitarvete hankimisel.

Menetlusabi antakse selleks, et võimaldada inimesel osaleda tsiviilkohtumenetluses. Menetlusabi seisneb selles, et inimene vabastatakse täielikult või osaliselt kohtumenetlusega seotud kulude kandmisest (nt riigilõiv, tõlkekulu või advokaadi õigusabi tasu; üksikasjalik loetelu on TsMS §-s 180). Abi määramisel arvutatakse välja menetlusabi taotleja keskmine kuusissetulek, millest arvatakse maha kulud, mis on seadusega lubatud maha arvata. TsMS § 182 lõike 2 punkt 1 võimaldab menetlusabi otsust tehes arvata maha üksnes maksud, sundkindlustuse maksed, seadusest tulenevate ülalpidamiskohustuste täitmiseks vajalikud summad ning mõistlikud kulutused eluasemele ja transpordile. Säte välistab toidu-, ravimi-, side- ja hügieenitarvete kulude mahaarvamise.

Põhiseaduse § 10 sätestab inimvääriskuse, sotsiaal- ja õigusriigi põhimõtted. PS § 14 kohustab Riigikogu tagama isikute õigused ja vabadused. Sellest lähtudes tuleb Riigikogul muu hulgas võtta vastu eraõiguslike tehingute teostamiseks vajalikud eraõiguse normid. PS § 27 sätestab perekonna kaitse (lg 1); vanemate õiguse ja kohustuse kasvatada oma lapsi ja hoolitseda nende eest (lg 3); kohustab seadusega sätestama vanemate ja laste kaitse (lg 4) ning kohustab perekonda hoolitsema oma abivajavate liikmete eest (lg 5). PS § 28 annab igapäevase õiguse tervise kaitsele (lg 1); õiguse abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puuduse korral (lg 2); kohustab riiki soodustama vabatahtlikku ja omavalitsuse hoolekannet (lg 3) ning eriliselt hoolitsema puuetega inimeste eest (lg 4).

Põhiseaduse § 15 lõige 1 annab igapäevase õiguse pöörduda oma õiguste ja vabaduste kaitseks kohtusse. See norm kohustab looma õiguste kaitseks tõhusa kohtumenetluse. PS § 24 lõige 5 annab õiguse kaevata kohtuotsus edasi kõrgema astme kohtusse. PS §-st 11 tuleneb, et põhiõiguste piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust (proportsionaalsuse põhimõte).

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

Kõigi nende õiguste ja kohustuste tagamisel on abiks tsiviilkohtumenetluse hagita menetluse regulatsioon. Hagita menetluses saab määrata näiteks piiratud teovõimega täisealisele isikule eestkostja, teha kinnisesse asutusse (sh kinnine lasteasutus ja psühhiaatriaiaigla) suunamise otsuse ning kehtestada lähenemiskeelu (TsMS § 475 lg 1 punktid 5, 6 ja 7). Seega on võimalik hagita menetluses määratud meetmetega piirata peaaegu kõiki põhiseadusega kaitstud vabadusi ning tehingute tegemist.

Vähekindlustatud inimesel võib olla väga keeruline nendes menetlustes oma õigusi tõhusalt kaitsta (nt kohtu piirava meetme peale kaebust esitada), kui menetlusabi taotlemisel ei võeta arvesse tema kulutusi toidule, ravimitele, sidevahenditele ja hügieenitarvetele. Seega on vähekindlustatud inimestel teistega võrreldes põhjendamatult väiksemad võimalused oma õigusi kaitsta, mis on vastuolus ka PS §-s 12 sätestatud üldise võrdsuspõhiõigusega. Hagita menetluses lahendatakse ka kaebused kohtutäituri otsuste peale (TsMS § 475 lg 1 p 15). Kaebuse esitamise vajadus võib tekkida näiteks sel juhul, kui kohtutäitur on arestinud inimese pangakonto, jätmata talle raha toidu ostmiseks (vt [täitemenetluse seadustiku § 66](#) lg 1 p 3).

Eriti raskelt tabab eluks hädavajalike kulude arvesse võtmata jätmine kõige haavatavamaid ühiskonnaliikmeid – erivajadustega inimesi –, kes võivad vajada kulukat eritoitu (sh tervise kahjustamise vältimiseks vajalikke toidulisandeid), tavalisest erinevaid hügieenitarbeid ja paljusid erinevaid ravimeid. Oluline on, et neile inimestele oleks tagatud vajaduse korral ka abi kutsumise võimalus ja teabe kättesaadavus (PS § 44 lg 1). Teisisõnu tuleks arvestada ka kuludega, mida inimene peab tegema minimaalselt vajaliku ühenduse pidamiseks.

Sarnane probleem oli ka varem kehtinud *halduskohtumenetluse seadustiku* (HKMS) sätetega ning Riigikohtu üldkogu leidis, et selline olukord on põhiseadusega vastuolus (RKÜKo 12.04.2016, [3-3-1-35-15](#)). Riigikogu täiendas HKMS § 112 lõike 1 punkti 1 selliselt, et kohus peab *halduskohtumenetluses* menetlusabi andmisel arvestama ka inimese muid vältimatuid kulutusi, kuid seda üksnes kuni 75 protsendi ulatuses töölepingu seadusega kehtestatud kuutasu alammäärast.

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on analüüsinud nende kulude arvestamata jätmist *tsiviilkohtumenetluses* ning leidnud, et see on põhiseadusega kooskõlas (RKPJKo 12.04.2018, [5-18-1/8](#)). Riigikohus tõi halduskohtumenetlusega võrreldes välja, et „hagimenetluses kantakse vähemalt rahaliste vaidluste puhul riigi tehtavad kulud õigusemõistmisele eelkõige menetlusosaliste endi makstavate lõivude arvel, st teised maksumaksjad ei pea seda menetlust vähemalt üldjuhul finantseerima“ ning pealegi on tsiviilasjas võimalik määrata riigilõivu tasumine osamaksetena (samas, p 16).

Riigikohus hindas tsiviilkohtumenetluse seadustiku põhiseaduspärasust selles küsimuses ainult *hagimenetluse* raames (sealjuures jäi riigikohtunik Jüri Põld eriarvamusele, vt RKPJKo 12.04.2018, [5-18-1/9](#)).

Siinne ettepanek puudutab *hagita* menetlust, mis oma olemuselt sarnaneb mõnes suhtes rohkem halduskohtumenetlusega. Riigikohus on viidanud võimalusele, et riigilõivu saab tasuda osade kaupa (TsMS § 181 lg 3¹). Siiski ei lahenda see olukorda, kui inimesele ei jää osamaksete tasumise ajal mitte kordagi piisavalt raha ning seetõttu peab ta valima, kas kannatada tühja kõhtu ning loobuda ravimitest, hügieeni- ja sidevahenditest või oma õiguste kaitsmisest kohtus. Inimest ei saa sellise valiku ette seada, sest see ei ole kooskõlas ei inimväärikuse, sotsiaal- ega õigusriigi põhimõttega. Regulatsiooni saab kujundada ka selliselt, et menetlusabi andes vajalikke kulutusi küll arvestatakse, kuid samas jääks kohtule võimalus kohustada inimest katma menetluskulusid

osaliselt (sh osamaksete võimalusega), kui hädavajalikke püsikulusid kokku arvutades on näha, et inimene suudab siiski katta mingi osa menetsluskuludest.

Palun Riigikogul viia TsMS § 182 lõige 2 punkt 1 põhiseadusega kooskõlla selliselt, et see säte võimaldaks vähemalt hagita menetsluses inimesele menetslusbabi andes arvestada ka tema kulutusi toidule, ravimitele, sidevahenditele ja hügieenitarvetele.

Ühtlasi palun kaaluge võimalust rakendada samasugust lahendust hagimenetsluses. Sellise võimaluse puudumine hagimenetsluses ei pruugi olla põhiseadusvastane (nagu järeldas kolleegiumisse kuulunud riigikohtunike enamus eespool viidatud kohtuasjas), kuid on siiski problemaatiline, kui inimesel tuleb valida, kas loobuda eluks hädavajalikest kulutustest või näiteks vastuhagi esitamise võimalusest.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise